

Renata Šerelytė: Palikime ateitį Dievo valioje

<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/51722>

2006-08-07

Baltosios anketos klausimus atsako rašytoja Renata ŠERELYTĖ

1. Kokią Lietuvą norėtumėte matyti po šimto metų? Kokie visuomeninės raidos principai (ar įstatymai) galėtų padėti to pasiekti?

Šimtas metų - toks laiko tarpas, per kurį gali atsitikti dalykų, kurių joks strategas nebūtų numatęs ir joks fantastas nebūtų sufantazavęs. Taigi nenorėčiau nieko prognozuoti. Tik, prisimindama savo močiutę, kuri, baidėdamasi "ištvirkusiu jaunimu" (tokia aš jai atrodžiau brežnevinio sąstingio metais, būdama dvylikmetė, nes nenorėjau eiti į bažnyčią ir ravėti burokų), dejuodavo: "Jėzusmarija, o kas bus toliau!", pritarčiau jai, kad ateitis yra toks dalykas, kur gali išsipildyti ne tik geriausi lūkesčiai, bet ir blogiausi būgštavimai.

Taigi palikčiau ateitį Dievo valioje. Tik žinau, kad visa, ką darome šiandien, sudaro pagrindus tam, kas bus rytoj. O pagrindiniai visuomeninės raidos principai ir įstatymai nesikeičia jau daug amžių. Tai byloja tūkstantmetė žmonijos išmintis. Tik apmaudu, kad esame tokie užmaršūs ir remiamės ne ja, o greitai praeinančiais, paviršutiniškais savo trumpo gyvenimo dalykais.

2. Ar jaučiatės esąs Lietuvos bendruomenės narys? Ar galėtumėte su pasididžiavimu ištarti - "Aš esu lietuvis ir tuo labai didžiuojuosi" ir kodėl?

Dar prieš Lietuvai įstojant į ES, buvo sukurtas toks šmaikštus prancūzų filmas "Didjė" - apie labradorą, pavirtusį futbolininku lietuviu. Lietuviškumas šiuo atveju suvaidino egzotišką vaidmenį. Ganėtina juokingą. (Futbolas - irgi.)

Užtat kai išgirstu klausimą, "ar didžiuojatės esąs lietuvis", ir dar pareikalaujama įrodymų, kodėl turiu didžiuotis, pajuntu savotišką sąmyšį ir net baimę. Regis, turėčiau sakyti, kad turime didingą istoriją, seną kalbą, unikalius kultūros paminklus, asmenybes, pasipriešinimo kovas, etc. Bet ar tai nėra šablonai? Juk kiekviena tauta gali pasigirti istorine praeitimi. O ką šiandien galime pasakyti Europai ir pasauliui apie savo išskirtinumą? Kas mus vienija? Idealai? Pragmatizmas? Popkultūra? "Alus ir pergalės"? Patriotizmas, pritaikytas vartotojo reikmėms?

Šitokio merkantilaus patriotizmo labiausiai nemėgstu. Manau, kad jis baisnesnis už visokio plauko ultrapatriotus ir ultranacionalistus. Jie bent - idealistai. O "biznis" idealų neturi.

3. Ar Jus tenkina Lietuvos valstybės kultūros politika? Kas joje, Jūsų nuomone, keistina?

Kadangi dabar vasara, nuo festivalių ir fejerverkų užia galva, visur vyksta "žvaigždžių" koncertai ir įvairūs atrakcionai. Susidaro įspūdis, kad Lietuva - nepaprastai kultūringas kraštas.

Tačiau bent jau man kultūros peizažas darosi panašus į turgų, kur rėksmingai siūlomos prekės, ir natūralu, kad kuo garsiau siūlytojas rėkia, tuo daugiau žmonių sutraukia. Koks nors nemokantis derėtis ir siūlytis žmogelis čia yra nustumtas į nuošalę. Ir tai - taip pat natūralu.

Bet taip natūralu yra turguje, o ne kultūroje. Noras parduoti (įsisiūlyti) naikina žanrų ir sąvokų ribas, kriterijus ir kanonus. Rašytoju dabar gali vadintis bet koks rašeiva - svarbiausia, kad jo opusus pirktų. Komercinė kultūra diktuoja savo madas ir savo kriterijus. O jeigu pažvelgtume į vadinamąjį elitą (ar "grietinėlą") - geriausiu atveju šiam sluoksniui būdingos gerai išmoktos buities kultūros pamokos, ne daugiau. Kol tas "elitas" įgaus dvasinio aristokratizmo, praeis dar daug laiko.

Ir jeigu jau valstybės kultūros politikai reikia prioritetų, jie turėtų būti ne ryškūs paradinės kultūros demonstravimai, o tie "nematomi" dalykai, kurie glaudžiai susiję su kiekvieno piliečio kultūriniu ugdymu. Norėčiau išgirsti apie turtingas provincijos bibliotekas, apie profesionalius spektaklius, atvežamus į kaimą. Kai visa tai taps Lietuvos kultūros dalimi, gal nereikės šaipytis iš "runkelių". O dabar tų "runkelių" pakankamai daug ir mieste.

4. Ar Jus tenkina Lietuvos valstybės švietimo politika? Kas joje, Jūsų nuomone, keistina?

Švietimo ministre paskirtai poniai Romai Žakaitienei anksčiau teko padirbėti kultūros srityje. Taigi galime viltis, kad ši patirtis jai labai pravers ir naujoji ministrė supras, kad švietimas ir kultūra - susijusios sritys, ir atsakomybė čia tokia pat didelė.

5. Kokių permainų Lietuvos valstybės strategijoje reikėtų pageidauti, norint susigrąžinti masiškai į Vakarus emigruojančią jaunąją Lietuvą?

Emigracija - ne vietinis, o globalaus pasaulio reiškinys. Emigrantų, kaip ir imigrantų, visados buvo ir bus. Gerbiu žmonių valią išvažiuoti ir keisti savo gyvenimo būdą bei kokybę, tačiau man, kaip pilietei, neramu, kad pasitraukia geriausiai specializavęsi specialistai. Pavyzdžiui, gydytojai. Tačiau Lietuvos nomenklatūrai, ir dabar turinčiai privilegijų visose srityse, tai, matyt, nesvarbu. Juk jie nesigydo bendrose palatose su paprastais mirtingaisiais ir poliklinikose prie kabinetų nelaukia!

Ir dar mane stebina, kad niekur nesiruošia emigruoti valdininkai ir visokio plauko biurokratai. Kaip ir valkatos ar tas piliečių kontingentas, kuris šaukia, kad viskas blogai, kad reikia tvarkos, teisingumo ir mesijo. Dėl nenoro keisti savo gyvenimo ir įpročių šie sluoksniai stebėtinai panašūs. Norint susigrąžinti "išsivaikščiojusią" Lietuvą reikia laiko. Ir, be abejo, valstybės pastangų. Saugumo užtikrinimo, pagarbos žmogui. Įsiklausymo. Be to, reikėtų žinoti, kad yra tokių tremtinių, tai yra emigrantų, kurie niekada negrįš - tai "prarastoji" tautos dalis, kuri turi iširti, asimiliuotis kitose tautose, nes yra nepakankamai stipri išlaikyti savo lietuviškąją tapatybę.

6. Lietuva dažnai įvardijama kaip šalis, pirmaujanti pagal savižudybių skaičių. Kodėl taip yra ir ką daryti, kad būtų kitaip?

Būgštauju, kad savižudybių manija nebūtų mūsų nacionalinio mentaliteto dalis. Šiaip ar taip, lietuviai - pakankamai pagoniška tauta ir šiandien. Visiems kažkodėl labai herojiškas atrodo Pilėnų žygdarbis, o man jis visą laiką buvo baisus. Toks, sakyčiau, samurajiškas. Matau daug paralelių su Rytais, su japonų kultūra, kuri iš esmės irgi išliko pagoniška iki šių dienų. Paplitusios masinės savižudybės Japonijoje - ne tik žmogaus susvetimėjimo padarinys, bet ir kultūrinio identiteto dalis. Nusižudyti - ne nuodėmė, o garbės dalykas.

Dėl savižudybių skaičiaus galima, aišku, suversti kaltę socialinėms sąlygoms, gyvenimo būdui, bet mirčiai, kaip ribinei žmogaus gyvenimo situacijai suvokti, būtinas ir žodis "nuodėmė". O jis kažkaip "iškrenta" iš šiuolaikinio modernaus konteksto, kai kalbama šia skaudžia tema. Jeigu jau esame krikščionys, o ne samurajai, turėtume suvokti, kad nuodėmė yra trumpiausias kelias į mirtį. Kad šios sąvokos neatskiriamos.

O kadangi Lietuvoje savižudybių banga neatslūgsta, turbūt tektų pripažinti, kad esame praradę dvasios identitetą ir aiškumą.

7. Ar Jus tenkina tai, kaip Lietuva suvokia ir pateikia save - žiniasklaidoje ir televizijoje?

Man jau darosi bloga nuo dviejų "tarptautinių" Lietuvos įvaizdžio versijų: krepšinis ir alus. Dar - ilgakojės blondinės, nors jos galėtų būti puikiausias internacionalinių vertybių (tokių, kaip "greitas maistas" ir saugus seksas) pavyzdys. O keisčiausia, kad visų šitų reklaminių "versijų" lietuviai neišrado - nei krepšinio, nei alaus, nei blondinių! (Tipiška lietuvaite turėtų būti panaši į nedidelio ūgio čigonę - juk mūsų protėviai atkeliavo iš Indijos, ne veltui indoeuropiečiais vadinamės! Ir iki šiol į Rytus lakstome!). Taigi visi tie reklamavimosi būdai - muilo burbulas, ir tiek. O kitokių mūsų žiniasklaida (ypač televizija), matyt, nežino.

8. Kokios lietuvių nacionalinės savybės Jums atrodo gražiausios, o kokios ne? Lietuvos žmonių moralė, sąmoningumas ir patriotizmas: diagnozė ir perspektyvos.

Gražiausias kiekvieno žmogaus, ne tik lietuvių, bruožas - altruizmas. Meilė artimui. Meilė, kuri niekam nekeršija ir nelinki bloga, kuri atleidžia. Visa tai, kas surašyta Kalno pamoksle. Tik ar daug lietuvių jį yra skaitę? O šiaip gyvename didelės nemeilės šalyje, kur moralę būtų galima apibrėžti taip: "O kas čia bloga?" Arba - "Aš nekaltas, užtat ir neatsistatydinsiu!" Jau girdėjome tai iš vieno politikos (buvusio), girdėjome iš kito - dar

tebesančio. Išgirsime, matyt, ir iš trečio. Tam reikia ruoštis ir ugdyti asmeninį bei visuotinį nepakantumą tokiam moralės "išpažinimui". Apskritai visi moralės dalykai prasideda nuo paprasto žmogaus. Jeigu jis nėra reiklus sau, nebus reiklus ir esančiam valdžioje politikui.

Pats nemaloniausias tautinis bruožas yra pavydas ir apkalbos. Paskalų laidymas ir patyčios. Negarbingumas. Žmonės, kurie šypsosi tau į veidą, o į nugarą pasiruošę įsmeigti peilį. Ir - slidus prisitaikymas. Laviravimas, naudos ieškojimas. Visiškas idealizmo nebuvimas ir kultūrinis chamizmas.

9. Lietuvos kultūros, istorijos ar visuomenės veikėjas, kuris yra Jums autoritetas? Ir kodėl?

Autoritetas - ne autoritaras. Juo niekada nereikia akiai sekti ir žavėtis. Nes kartais gali pasidaryti panašus į tą jau minėtą prancūzų labradorą. O šiaip, bendraujant su autoritetais, reikia pagarbos, vertinant jų darbus ir drąsos jiems paprieštarauti. Žinoma, jeigu to reikia.

10. Kokiais moraliniais principais vadovaujatės savo gyvenime?

Jeigu principas būtų kelių eismo taisyklė, juo vadovautis būtų kur kas lengviau, nes visados žinotum, kad už pažeidimą tavęs laukia bauda arba areštinė. O dabar...

Stengiuosi išvengti tokių tautinių lietuvių bruožų kaip pavydas. Nenoriu skirstyti žmonių į "elitą" ir "runkelius". Tikiu, kad kiekvienas blogas darbas turi būti išpirktas geru. Kad reikia sakyti tiesą, ir kad tiesos sakymas yra savotiška satisfakcija melagingai tikrovei, kurioje gyvename. Kad nuodėmė ir mirtis yra sąvokos - seserys. Kad Dievas ne atima, o duoda. Ir kad ateiname į pasaulį įkūnyti Jo, o ne pasaulio tikslų